

Erf- of schenkbelasting: alternatief voor belasting op arbeid?

Dirk Van de gaer

UGent, FEB, Departement Economie

30 april 2019

- 1 Huidige tarieven
- 2 Omvang schenkingen en erfenissen
- 3 Opbrengsten van schenk- en erfbelasting
- 4 Evaluatie
- 5 Besluit

1. Huidige tarieven

In deze afdeling bekijken we de huidige tarieven en regelgeving inzake schenk- en erfbelasting in Vlaanderen.

Tabel: Tarieven schenkbelasting op roerende goederen

Tarief in %	Voorwaarde
0	De schenking gebeurt als handgift en de schenker leeft nog 3 jaar.
3	De schenking gebeurt per noteriële akte aan begunstigden in rechte lijn (partners, kinderen, stief- of zorgkinderen, ouders).
7	De schenking gebeurt per notariële akte aan begunstigden niet in rechte lijn.

Bron: Artikel 2.8.4.1.1, §2 Vlaamse Codex Fiscaliteit (VCF).

Tabel: Tarieven schenkbelasting op onroerende goederen

Belastingschijf	Tarief in %	
	Rechte lijn	Niet-rechte lijn
Minder dan 150.000 Euro	3	10
150.000-250.000 Euro	9	20
250.000-450.000 Euro	18	30
Meer dan 450.000 Euro	27	40

Bron: Artikel 2.8.4.1.1, §2, Tabel I en II VCF.

Opmerkingen:

- er is geen belasting van toepassing op de schenking van actieve familiale vennootschappen of eenmanszaken indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan;
- er is een bijzonder verlaagd tarief van toepassing voor de schenking van bouwgronden;
- schenking van patrimoniale vennootschappen of naamloze vennootschappen:
 - via Belgische notaris: 3 % schenkbelasting;
 - via Nederlandse notaris: geen schenkbelasting, maar de schenking valt onder de nalatenschap als de schenker binnen de 7 jaar na schenking overlijdt.

Tabel: Tarieven erfbelasting in rechte lijn

Belastingschijf	Tarief in %
Minder dan 50.000 Euro	3
50.000-250.000 Euro	9
Meer dan 250.000 Euro	27

Bron: Artikel 2.7.4.1.1, §1, Tabel I VCF.

Opmerkingen:

- vrijstelling van de *gezinswoning* voor de langst levende partner;
- de tarieven worden apart toegepast op roerende en onroerende goederen;
- roerende goederen: vrijstelling voor de eerste schijf van 50.000 (75.000) Euro voor de partner (een wees jonger dan 21 jaar);
- verlaagd tarief (onder voorwaarden) bij erving *familiale ondernemingen en vennootschappen*: 3 % bij erfenis in rechte lijn.

Tabel: Tarieven erfbelasting in niet rechte lijn

Belastingschijf	Tarief in %	
	Broers en Zussen	Andere personen
Minder dan 35.000 Euro	25	25
35.000-75.000 Euro	30	45
Meer dan 75.000 Euro	55	55

Bron: Artikel 2.7.4.1.1, §1, Tabel II VCF.

Opmerkingen:

- het zijn deze tarieven die onlangs (2018) werden verminderd;
- de erfbelasting wordt verminderd voor kleine erfenissen (vermindering: lineair stijgend tot 1875 Euro voor een erfenis van 18.750 Euro, nadien lineair dalend van dit bedrag tot 0 Euro bij een erfenis van 75.000 Euro);
- verlaagd tarief (onder voorwaarden) bij erving familiale ondernemingen en vennootschappen: 7 % bij erfenissen niet in rechte lijn.

Verder zijn volgende bijzonderheden nog relevant:

- de recente hervorming introduceerde de “*erfenissprong*”, die het toelaat om een ontvangen erfenis gedurende één jaar kosteloos door te geven aan de eigen kinderen via schenking per notariële akte;
- voor sommige begunstigden geldt een *bijzonder tarief van 8.5 %*. Het gaat hier om VZW's, private stichtingen, stichtingen van openbaar nut, OCMW's, erkende sociale huisvestingsmaatschappijen en openbare besturen.
- via VZW's ontstaat omwille van het vorige punt de mogelijkheid van het “*duolegaat*”, waarbij de VZW een gedeelte van de erfenis krijgt (hierop 8,5 % betaalt) en de erfbelasting voor de andere begunstigden betaalt. Iedereen wint hierbij, behalve de overheid.

2. Omvang schenkingen en erfenissen

Opmerkingen;

- Erfenissen:
 - aanslagjaar: datum van overlijden. Standaard aangifte termijn: 4 jaar. Bijgevolg zijn er nog geen cijfers voor 2018;
 - gerapporteerde cijfers: jaar 2017 (kunnen nog lichtjes wijzigen want de erfbelasting kan geheven worden tot 5 jaar na overlijden);
 - niet belastbare nalatenschappen waar bovendien geen onroerend goed in de nalatenschap zit zijn niet opgenomen.
- Schenkingen:
 - aanslagjaar: datum van registratie akte;
 - gerapporteerde cijfers: 2018 (kunnen nog lichtjes wijzigen);
 - niet geregistreerde schenkingen (o.a. handgift of niet geregistreerde akten via Nederlandse notaris) zijn niet opgenomen;
 - familiale ondernemingen zijn niet in de cijfers begrepen.

Tabel: Schenkingen en erfenissen

(a) Schenkingen	Bedrag
Totaal	10.572.572.687
Onroerend	3.827.529.710
Roerend	6.745.042.977
(b) Erfenissen	Bedrag
Totaal	11.550.041.992
Gezinswoning	1.153.917.846
Onroerend	4.378.592.267
Roerend	6.017.531.879

Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens erfenissen: overlijdens in 2017. Gegevens schenkingen: schenkingen tijdens het jaar 2018.

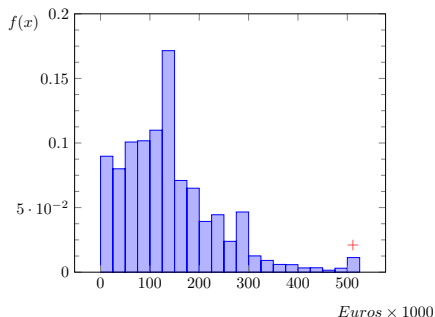
Tabel: Gemiddelde bedragen

(a) Schenkingen	Akten		Schenkingen	
	#	Gem	#	Gem
Onroerend	14.789	258.809	26.340	145.312
Roerend	20.891	322.868	32.459	207.802
(b) Erfenissen	Erflaters		Erfopvolgers	
	#	Gem	#	Gem
Gezinswoning	55.790	20.683	171.241	6.739
Onroerend	55.790	78.493	171.241	25.570
Roerend	55.790	107.860	171.241	35.141

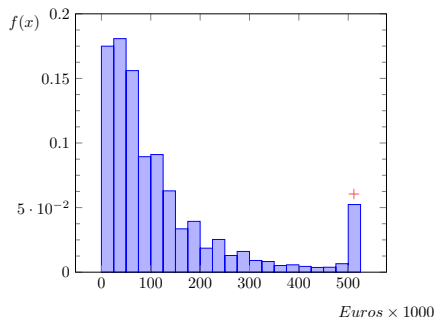
Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens erfenissen: overlijdens in 2017. Gegevens schenkingen: schenkingen tijdens het jaar 2018.

Figuur: Relatieve frequentie schenkingen per begunstigde

(a) Onroerend

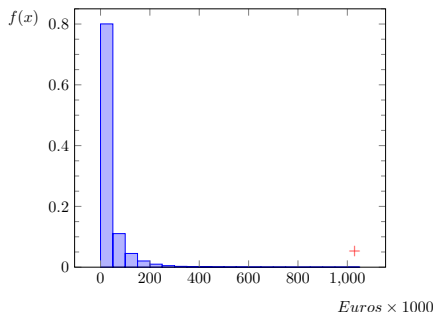
(b) Roerend

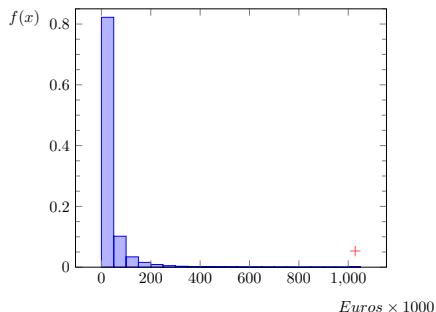
Omvang schenkingen en erfenissen

Figuur: Relatieve frequentie totale erfenissen per erfopvolger (begunstigde)

(a) Onroerend

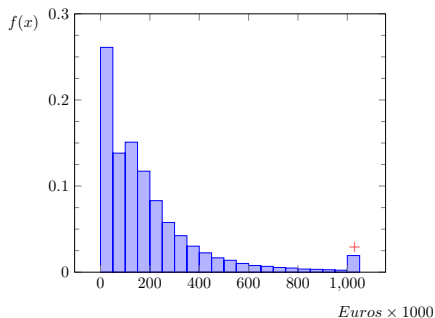

(b) Roerend

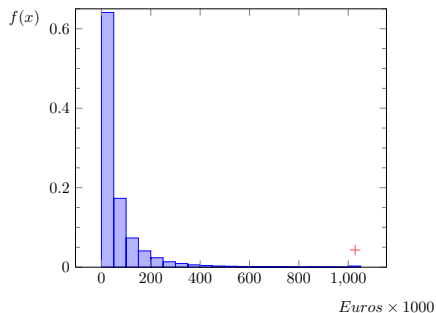

Figuur: Relatieve frequentie erfenis

(a) Per erflater

(b) Per erfopvolger

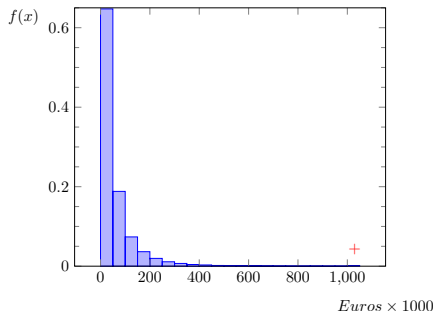
Tabel: Erfenissen per categorie

Categorie	Totaal	Per erfopvolger
Partner	2.783.143.832	113.979
Rechte lijn	7.138.905.700	60.248
Broer/zus	486.155.899	61.797
Anderen	883.937.161	45.826
Vrijgesteld	48.323	16.108
Legaat 6,6 %	733.399	366.700
Legaat 8,8 %	9.968	1.108
Legaat 8.5 %	257.107.706	221.454

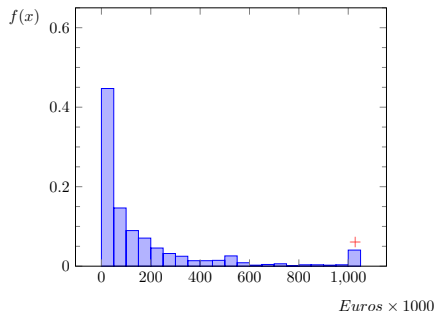
Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens erfenissen: overlijdens in 2017.

Figuur: Relatieve frequentie erfenis 2 categorieën per erfopvolger

(a) Rechte lijn

(b) Legaat 8.5 %

3. Opbrengsten van schenk- en erfbelasting

Tabel: Opbrengsten schenkbelasting per categorie

Categorie	Onroerend	Roerend	Totaal
Partner of RL	120.216.518	129.110.865	249.327.383
Broer/zus	3.642.979	188.536	3.831.515
Ooms, tantes, neven	15.391.953	148.989	15.540.941
Andere personen	15.413.094	48.537.406	63.950.500
Rechtspersoon	445.169	2.250.997	2.696.166
Onbekend	7.700	16.800	24.500
Totaal	155.117.412	180.253.593	335.371.005

Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens schenkingen: schenkingen tijdens het jaar 2018.

Gemiddelde belastingvoet op schenkingen: **3,17 %**.

Opbrengsten van schenk- en erfbelasting

Tabel: Opbrengsten erfbelasting per categorie

Categorie	Totaal	Gem % bel.voet
Partner	158.155.753	5,68
Rechte lijn	484.116.198	6,78
Broer/zus	219.968.904	42,26
Anderen	510.552.985	57,75
Vrijgesteld	0	0,00
Legaat 6,6 %	41.749	5,69
Legaat 8,8 %	870	8,72
Legaat 8.5 %	21.708.518	8,44
Totaal	1.394.544.973	12,07

Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens erfenissen: overlijdens in 2017.

Gemiddelde belastingvoet op erfenissen: **12,07 %**.

Tabel: Samenvattende tabel

Type	Belastbare basis	Tot belasting	Gem % bel.voet
Schenken	10.572.572.687	335.371.005	3,17
Erfenissen	11.550.041.992	1.394.544.973	12,07

Bron: Vlaamse Belastingdienst. Gegevens schenkingen: schenkingen tijdens het jaar 2018. Gegevens erfenissen: overlijdens in 2017.

Totale inkomsten Vlaamse overheid (begroting 2017): 41,8 miljard Euro.
Bruto Binnenland Product Vlaanderen (2017): 260 miljard Euro.

4. Evaluatie

Normatief uitgangspunt 1: gelijke behandeling van gelijken (horizontale rechtvaardigheid).

Dit is een algemeen aanvaard principe. De cruciale stap is echter te bepalen wanneer individuen gelijken zijn. Het lijkt logisch om te veronderstellen dat, indien twee erflaters hetzelfde vermogen nalaten, en hun erfopvolgers zich in dezelfde situatie bevinden (zoals hetzelfde aantal erfgenamen met dezelfde relatie ten opzichte van de erflater), dan zouden deze erfgenamen hetzelfde vermogen moeten erven. Het is duidelijk dat de huidige wetgeving hier tekort schiet.

- Erfbelasting: de tarieven worden apart toegepast op roerende en onroerende goederen aan een progressief tarief bij erfenissen in rechte lijn.
 - Motivatie voor de aparte toepassing: verlaging van de belastingdruk, maar dit kan op een eenvoudigere niet-discriminatoire manier bekomen worden.
- Erfbelasting: verlaagd tarief voor familiale ondernemingen en vennootschappen.
 - Motivatie: continuïteit van de onderneming en hoge tarieven verplichten erfopvolgers het bedrijf te verkopen.
 - Dit is geen goed argument - men kan toestaan dat de betaling van de erfbelasting op familiale ondernemingen gespreid wordt in de tijd. Het is ook verre van zeker dat voortzetting van de familiale dynastie het best is voor de onderneming.

- Schenkbelasting: verschillende tarieven en tariefstructuur voor schenkingen van roerende en onroerende goederen.
 - Schenkingen boven 150.000 Euro: onroerende goederen worden zwaarder belast. (Waarom onroerende goederen schenken voor meer dan 150.000 Euro en ze niet eerst verkopen en dan als roerend schenken?)
 - Motivatie: niet duidelijk - misschien omdat ontduikingsmogelijkheden voor roerende schenkingen vroeger groter waren.
 - Vandaag lijkt de motivatie niet meer overtuigend.
- Schenkbelasting: lager tarief voor schenking van bouwgrond dan voor andere onroerende goederen.
 - Motivatie (2003): niet-bebouwde percelen in omloop brengen.
 - Lijkt niet echt overtuigend - wat kon in omloop gebracht worden is ondertussen in omloop gebracht.

- Schenkbelasting: nultarief voor familiale ondernemingen en vennootschappen.
 - Motivatie: de opvolging wordt tijdig geregeld, continuïteit van de onderneming wordt verzekerd. Bovendien zouden hoge tarieven erfopvolgers verplichten het bedrijf te verkopen.
 - Het is verre van zeker dat voortzetting van de familiale dynastie het best is voor de onderneming. Men kan toestaan dat de betaling van de erfbelasting op familiale ondernemingen gespreid wordt in de tijd.

Normatief uitgangspunt 2: ongelijke behandeling van ongelijken (horizontale rechtvaardigheid): erfopvolgers in verschillende positie erven verschillend.

- Schenkbelasting op onroerende goederen en erfbelasting (roerend en onroerend): lagere tarieven naarmate verwantschap dichter is.
 - Motivatie: mensen geven meer om dichtere dan om verdere familie.
 - Niet zo gek:
 - verdere verwantschap: belasting heeft mogelijks kleinere gedragseffecten;
 - verdere verwantschap: zijn vaak secundaire erfenissen (erfopvolgers krijgen meestal reeds een andere erfenis, in rechte lijn) - deze hogere tarieven zijn daardoor globaal genomen herverdelend.

- Erfopvolger (partner): vrijstelling van de gezinswoning
 - Motivatie: onverantwoord dat partner moet verhuizen na overlijden om erfbelasting te betalen.
 - Niet overtuigend: de betaling van de erfbelasting kan gespreid worden in de tijd.
 - Alternatieve motivatie: is (meestal) geen intergenerationale overdracht. De gezinswoning is voor velen het belangrijkste vermogensbestanddeel en is voor armere huishoudens een relatief grotere waarde van hun vermogen (maar van de 10 % armsten in de vermogensverdeling bezit amper 4.9 % een eigen huis en 30 % van de bevolking heeft geen eigen huis in België, cijfers ECB).
- Grootste ongelijke behandeling: lagere tarieven op schenkingen (roerend) dan op erfenissen.
 - Mogelijke motivatie (historisch): roerende schenkingen zijn gemakkelijker te ontwijken.
 - Vandaag de dag minder overtuigend, maar er zijn andere aspecten.
 - Om die te analyseren gebruiken we een meer gesofistikeerd argument in wat volgt.

Normatief uitgangspunt 3: de vermogensverdeling is van belang.

Erfenissen: 2 belangrijke motieven worden onderscheiden:

- geplande erfenissen: de donor is van plan om een erfenis na te laten, uit altruïstische motieven (Vb: t.o.v. kinderen of derden), omdat geven zelf hem rechtstreeks nut oplevert, of uit strategische motieven;
- accidentele erfenissen: de donor houdt vermogen aan uit voorzorgsmotief (onzekere levensduur - eigen consumptie); op het moment dat hij sterft is er nog vermogen over, dat vervolgens geërfd wordt.

Essentieel : dynamisch perspectief: de erfenis die de donor vandaag krijgt beïnvloedt de erfenis die hij op zijn beurt nalaat, ...

- volgens schattingen van Alvaredo et al. (2017) bedraagt het aandeel van geërfd vermogen in het totale vermogen in Duitsland, Frankrijk en het VK in 2010 tussen 50 en 60 %;
- in de jaren 70 was dit aandeel 23% in Duitsland, 35% in Frankrijk en 60 % in het VK;
- voor België: van 45 % in jaren 70 naar 70 % in 2010 (Dedry, 2014).

Bijgevolg hebben erfenissen (en schenkingen) gevolgen voor alle toekomstige generaties.

Standpunt:

- enkel het effect op de welvaart van de ontvanger wordt in rekening gebracht voor de sociale welvaart;
- we kijken naar de verdelingseffecten op langere termijn, in “steady state” voor de ontvanger.

We kijken naar **het niveau en de verdeling van het vermogen**.

Erfenissen en schenkingen zijn twee transitiekanalen die hier een effect op hebben.

Vermogen is ongelijk verdeeld. De cijfers in de volgende 2 tabellen zijn afkomstig van de ECB (2017), The Household Finance and Consumption Survey Wave 2, statistical tables en zijn gebaseerd op representatieve enquêtes afgenomen van huishoudens tussen 2013 en 2015.

Tabel: Ongelijkheid netto vermogensverdeling in België

Stat	Euro zone	BE	NL	FR	DE
Top 5 %	37.8	29.7	28.7	38.9	46.3
Top 10 %	51.2	42.5	43.6	52.6	59.8
50-90 %	43.0	46.0	54.1	42.7	37.7
Onderste 50 %	5.8	11.5	2.3	4.7	2.5
Gini	0.684	0.589	0.698	0.702	0.762

Bron: Tabel J4 Net wealth inequality indicators. Netto vermogen is het verschil tussen bezittingen en schulden. Het gaat om roerende en onroerende goederen.

Belgische huishoudens hebben relatief veel nettovermogen.

Tabel: Percentielen netto vermogensverdeling in België

Stat	Euro zone	BE	NL	FR	DE
Gem.	230.100	338.600	154.000	233.300	195.200
P10	1.200	2.800	-10.800	1.600	100
P20	8.000	18.000	4.500	5.700	3.500
P30	26.500	80.600	15.200	17.700	11.600
P40	60.900	149.600	39.300	53.400	27.800
P50	108.300	206.200	78.800	115.700	51.400
P60	166.600	274.100	131.900	174.800	97.200
P70	229.800	359.400	199.900	237.200	163.500
P80	319.300	483.600	281.900	328.700	261.100
P90	505.200	705.100	411.800	511.000	442.300

Bron: Tabel J3 Net wealth per household, distribution. Netto vermogen is het verschil tussen bezittingen en schulden. Het gaat om roerende en onroerende goederen.

Elementen die de structuur (hoogte, progressieve of degressieve aard) van optimale schenk- of erf belastingen bepalen:

- efficiëntie: de mate waarin de belasting het gedrag van de beslissingnemer verandert: een grotere gedragsrespons betekent dat de belasting het vermogen verkleint, waardoor de optimale belasting kleiner wordt;
- verdeling: als de overheid meer geeft om de verdeling van vermogen dan moet het transitiekanaal (schenkingen of erfenissen) dat meer wordt gebruikt door het armere gedeelte van de bevolking minder worden belast. Twee ingrediënten:
 - de mate waarin de overheid geeft om de verdeling van vermogen;
 - de mate waarn elk transitiekanaal gebruikt wordt door het armere of rijkere gedeelte van de bevolking.

Schenkeningen gebeuren bewust, en zijn het resultaat van de afweging van de nadelen (minder consumptie voor de gever) en de voordelen (het nut van de ontvanger). Als gevolg hiervan zal de omvang van de schenking reageren op de belasting die op de schenking geheven wordt.

Bij erfenissen hebben we verschillende motieven.

- Accidentele erfenissen: de omvang van de erfbelasting heeft geen enkel effect op de mate waarin het gespaarde vermogen zijn functie, het voorzorgsmotief, vervult. Bijgevolg heeft de erfbelasting geen enkel effect op de hoogte van accidentele erfenissen.
- Geplande erfenissen: zijn, zoals schenkingen, het resultaat van een afwegingsproces. Zij zullen dus wel reageren op veranderingen in de erfbelasting.

Gelet op de lage schenkingsrechten in Vlaanderen, en de regeling dat een persoon op elk moment tijdens zijn leven kan schenken, kunnen we ervan uitgaan dat erfenissen in hoofdzaak accidentele erfenissen zijn. Gevolg:

- erfenissen reageren nauwelijks op de hoogte van de erfbelasting; de efficiëntiekost van de erfbelasting is klein;
- schenkingen zijn intentionele acties en reageren op de hoogte van de schenkbelasting; de efficiëntiekost is hoger.

Besluit: vanuit efficiëntie perspectief dienen erfenissen zwaarder belast te worden dan schenkingen. Als erfenissen uitsluitend accidentele erfenissen zijn, dan kunnen zij volledig wegbelast worden zonder enig effect te genereren op de omvang van het vermogen.

De gegevens over schenkingen en erfenissen in Vlaanderen tonen dat

- het jaarlijks aantal begunstigden van schenkingen minder dan een vijfde is van het aantal begunstigden van erfenissen;
- het merendeel van de verkregen erfenissen erg klein is, terwijl bij schenkingen heel wat hogere bedragen verkregen worden.

Besluit: vanuit verdelingsperspectief dienen schenkingen zwaarder belast te worden dan erfenissen.

Efficiëntie en verdelingsaspecten werken in tegengestelde zin. Merk echter op dat, indien de schenkbelasting hoger zou zijn dan de erfbelasting, dan zullen erfenissen in grotere mate bestaan uit geplande erfenissen, wat de wenselijke omvang van de erfbelasting drukt.

Bijgevolg lijkt het optimaal om de erfbelasting hoger te zetten dan de schenkbelasting, om zo te komen tot een betere scheiding van geplande intergenerationale overdrachten (schenkingen) en accidentele intergenerationale overdrachten (erfenissen), zodat deze laatste hoger kunnen worden belast.

Hoe hoog beide belastingen moeten zijn, hangt af van de mate waarin geplande intergenerationale transferten reageren op de belasting, en de mate waarin de overheid geeft om ongelijkheid.

Over het eerste weten we weinig -simulaties suggereren dat geplande transferten reageren op veranderingen in belastingen, en een aanzienlijk effect hebben op ongelijkheid op lange termijn (zie Cowell et al., 2018)- over het tweede bestaat discussie.

5. Besluit

In de huidige structuur zitten enkele moeilijk te verantwoorden discriminaties:

- de aparte toepassing van de tarieven op roerende en onroerende goederen bij erfenissen in rechte lijn;
- de verlaagde tarieven voor de schenking van bouwgrond (ten opzichte van ander onroerende goederen);
- de verschillende tarieven tussen schenkingen van roerende en onroerende goederen;
- het verlaagd tarief in het erfrecht en het nultarief bij schenkingen van familiale ondernemingen en vennootschappen.

Het wegwerken van deze discriminaties kan tot op zekere hoogte gebruikt worden om extra inkomsten te genereren. Indien, bijvoorbeeld familiale ondernemingen bij erving zouden worden belast aan het middelste tarief van erfenissen, dan levert dit 8.141.714 euro op.

Daarnaast kunnen volgende elementen in vraag gesteld worden:

- de erfenissprong: het is onduidelijk waarom dit nodig is, aangezien men in rechte lijn kan schenken aan 0 of 3 %. Bovendien valt te verwachten dat de erfenissprong hoofdzakelijk door het rijkere segment van de bevolking zal gebruikt worden;
- het duolegaat: wordt vermoedelijk vooral gebruikt door het rijkere segment om, op kosten van de overheid, erfopvolgers netto meer te kunnen nalaten.
- lineariteit van de schenkbelasting: een progressieve belasting lijkt wenselijk vanuit verdelingsstandpunt, maar grote schenkingen kunnen gemakkelijk opgesplitst worden in kleinere bedragen om de progressiviteit te ontlopen. Oplossing: “donnee-based tax”:

“Under a donee based tax the rate of tax on transfers of wealth is governed not by the value of the donor’s estate but by how much wealth the donee has inherited or been given during their lifetime. So each donee pays tax to the extent that transfers of wealth to him from any source exceed a certain limit over his lifetime. One advantage of this approach is that it accords more closely with the equality of opportunity rationale for taxing transfers, because those who have inherited more in the past pay tax at a higher rate on additional receipts. It could therefore be seen as fairer than the current regime. A donee based tax also encourages donors to spread their wealth more widely, which might lead to a more equal distribution of inherited wealth. However, such a system may have higher administrative and compliance costs, in particular the need to keep a record of all lifetime gifts. (BOADWAY, R., CHAMBERLAIN, E en EMMERSON, C, 2010, p.739-740)

Referenties

- Alvaredo, F., Garbinti, B. en Piketty, T. (2017), On the share of inheritance in aggregate wealth: Europe and the USA, 1900-2010, *Economica* 84, 239-260.
- Boadway, R., Chamberlain, E. en Emmerson, C. (2010), Taxation of wealth and wealth transfers in A. Stuart, T. Besley, R. Blundell, S. Bond, R. Chote, M. Gammie, P. Johnson, G. Myles en J. Poterba (eds.), *Dimensions of Tax Design The Mirrlees Review*, New York, Oxford University Press, 2010, 737-815.
- Cowell, F.A., Van de gaer, D. en He, C. (2018), Inheritance taxation: redistribution and predistribution, in J.A. Bishop en J.G. Rodríguez (eds.), *Research on Economic Inequality: Inequality, Taxation and Intergenerational Transmission Vol 26*, Bingley, Emerald Publishing, 2018, 1-13.
- Dedry, A. (2014) *Richesse et héritage en Belgique*, Université de Liège, CREPP-WP201401.
- ECB (2018), *Household finance and Consumption Survey*.